

РАДМИЛО Б. ЈОВАНОВИЋ

СТАРОСНА СТРУКТУРА СТАНОВНИШТВА АЗБУКОВИЦЕ *)

Азбуковица је област у средњем Подрињу. Граничи се на североистоку са Ваљевском Подгорином, на истоку са облашћу Црне Горе, на југу и југозападу реком Дрином са СР Босном и Херцеговином и на северу са Јадром и Рађевином.

Проблематика старосне структуре становништва је релативно често присутна у нашој географској и демографској литератури. Уобичајено је да се при томе обрађује пространија територија, док је ређе истраживање мањих популација. Допринос овога рада био би у томе да обједињењем географске и демографске методологије допринесе развоју научног апарата за истраживање старости становништва и њеног просторног распореда у мањим географским целинама.

Према схватању предеоног становништва и савременој административно-територијалној подели Азбуковица обухвата Територију општине Љубовија те ће тако и бити третирана у даљим разматрањима.

Општа демографска крстања се карактеришу сталним трендом пораста становништва, уз одступања током првог и другог светског рата ради привремене депопулације, све до пописа становништва 1953. године када је на овој територији живео 25.541 становник (1,25). У периоду између пописа становништва 1953. и 1961. године почиње процес депопулације, тако да 1961. године број становника опада на 25.009 да би 1971. године био 21.689 (1,25). Азбуковица се одликује релативно високом виталношћу становништва у односу на друге области Србије без покрајина. Наталитет који се почетком двадесетог века кретао око 48‰ смањен је на око 17‰ седамедесетих година. Забележен је значајан пад морталитета у овој области са око 23‰ 1900. године на око 9‰ (просек 1974-1979. година). Наведене промене утицале су на пад природног прираштаја који је без обзира на дати процес и данас, у односу на Србију без покрајина, релативно висок и креће се око 14‰. Овакво кретање виталних карактеристика уз процес депопулације, изазван емиграцијом становништва, има значајан утицај на промене старосне структуре.

Старосна структура становништва и њене трансформације праћене су кроз процентне показатеље и коефицијенте старења у табели I.

---

*) Рад се односи на претходна истраживања по пројекту „Насеља и порекло становништва“ и обрађује статистичке изворе до 1979. године.

Табела I

Промене старосне структуре становништва Азбуковице
(од 1921. до 1971. године)

Година	до 19 година	% становника од 20 до 59 година	60 и више година	Коефицијент
1921.	50,5	44,4	5,1	0,102
1931.	50,6	44,8	4,6	0,090
1948.	52,0	43,3	4,7	0,092
1953.	48,0	46,7	5,3	0,110
1961.	45,7	46,9	7,4	0,161
1971.	42,6	46,5	10,9	0,255

Коефицијент старења становништва 1921. године (0,102), који се јавља као последица депопулације током првог светског рата, мањи је од оног за Србију без покрајина за 0,081, што указује на млађу популацију Азбуковице. Компензациони пораст наталитета, у поратним годинама, није до пописа 1921. године имао значајнији утицај на структуру и до пуног изражавања долази у попису 1931. године (коефицијент старења 0,090), што указује на процес демографске регенерације подручја које је током рата претрпело значајне губитке. Дати процес се спорије развијао на овом подручју но у Србији без покрајина тако да је разлика између коефицијената старења те године најмања и износи 0,076.

Година 1948. такође се карактерише процесом обнављања становништва, после страдања у другом светском рату, на шта указује и низак коефицијент старења од 0,092. Подмлађивање популације је израженије на овом подручју но у Србији без покрајина, тако да је однос становника са 60 и више година према становништву до 19 година мањи за 0,113.

Од 1948. године па до данас је континуиран процес старења становништва, што се сагледава кроз пораст коефицијената и пораст процентуалног учешћа старосних група од 20 до 59 година и 60 и више година у укупном становништву.

Учешће радног континента (20 до 59 година) се у овом периоду повећало од 43,3% у 1948. години на 46,5% у 1971. години. Овај пораст би био већег интензитета да емиграцијом становника, нарочито израженом од 1961. године, није у највећој мери обухваћена баш ова категорија становништва. На територији Србије без покрајина је у датом периоду увећано учешће радног континента са 50,1 на 54,6%, односно за 4,5%, док је то повећање у Азбуковици 3,2% што је јасна последица наведених миграција.

Процент становника са 60 и више година се повећао са 4,7 у 1948. години на 10,9 у 1971. години, односно за 6,2%, док је исто повећање у Србији без покрајина било 5,1%; то указује на нешто бржи пораст овог континента у укупном становништву Азбуковице и тенденцију изједначења са ширим регионалним целинама.

Старење се показује и кроз пораст односа становника са 60 и више година према оном до 19 година који је од 0,092 у 1948. години растао на 0,110 у 1953. години и преко 0,161 у 1961. години достигао 0,255 у 1971. години. Процес старења популације је спорији од оног у Србији без покрајина тако да је коефицијент 1948. године био мањи за 0,113; 1953. за 0,125; 1961. године за 0,139 и 1971. године за 0,178.

Старосна структура становништва и њен просторни распоред по насељима дат је у табелама II и III.

Табела II Старосна структура становништва Азбуковице 1961. године (2, 59)

Насеље	Укупан број становника познате старости	Број становника			‰ становника			коефицијент старења
		до 19 год.	20—59 год.	60 год. и више	до 19 год.	20—59 год.	60 год. и више	
Врхпоље	1389	623	671	95	44,9	48,3	6,8	0,152
Г. Љубовића	972	451	458	63	46,4	47,1	6,5	0,140
Г. Оровица	870	409	404	57	47,0	46,4	6,5	0,139
Г. Трешњица	615	243	302	70	39,5	49,1	11,4	0,258
Г. Кошље	1377	646	615	116	46,9	44,7	8,4	0,180
Грачаница	1094	502	505	87	45,9	46,2	7,9	0,173
Грчић	817	378	372	67	46,5	45,5	8,2	0,177
Д. Буковица	1918	857	925	136	44,7	48,2	7,1	0,159
Д. Љубовића	1457	656	680	121	45,0	46,7	8,3	0,184
Д. Оровица	959	448	444	67	46,7	46,3	7,0	0,150
Дрлаче	1311	558	645	108	42,6	49,2	8,2	0,194
Леовић	682	329	321	32	48,2	47,1	4,7	0,097
Лоњин	334	151	156	27	45,2	46,7	8,1	0,179
Љубовија	1136	460	603	73	40,5	53,1	6,4	0,159
Оровичка Пл.	518	237	243	38	45,8	46,9	7,3	0,160
Постење	598	256	290	52	42,8	48,5	8,7	0,203
Рујевац	1000	490	432	78	49,0	43,2	7,8	0,159
Савковић	691	320	326	45	46,3	47,2	6,5	0,140
Сарићи	311	140	151	20	45,0	48,6	6,4	0,143
Селенац	928	455	400	73	49,0	43,1	7,9	0,160
Скрајник	256	131	110	15	51,2	43,0	5,8	0,114
Соколац	274	128	123	23	46,5	44,9	8,4	0,180
Торник	438	211	199	28	48,2	45,4	6,4	0,133
Узовница	1234	568	556	110	46,0	45,1	8,9	0,194
Цапарић	1382	639	667	76	46,2	48,3	5,5	0,119
Црнча	1777	821	844	112	46,2	47,5	6,3	0,136
Читлук	635	311	272	52	49,0	42,8	8,2	0,167
Општина Љубовија	24937	11418	11714	1841	45,7	46,9	7,4	0,161

Табела III

Старосна структура становништва Азбуковице 1971. године (3, 541)

Насеље	Укупан број становника познате старости	Број становника			% становника			коэффицијент старења
		до 19 год.	20—59 год.	60 год. и више	до 19 год.	20—59 год.	60 год. и више	
Врхпоље	1191	481	575	135	40,4	48,3	11,3	0,281
Г. Љубовића	766	332	347	87	43,3	45,3	11,2	0,262
Г. Оровица	750	310	365	75	41,3	48,7	10,0	0,242
Г. Трешњица	488	173	233	82	35,5	47,7	16,8	0,474
Г. Кошље	1098	458	520	120	41,7	47,4	10,9	0,262
Грачаница	709	300	327	82	42,3	46,1	11,6	0,270
Грчић	666	297	288	81	44,6	43,2	12,2	0,273
Д. Буковица	1558	666	692	200	42,8	44,4	12,8	0,300
Д. Љубовића	1150	495	509	146	43,0	44,3	12,7	0,295
Д. Оровица	795	351	357	87	44,2	44,9	10,9	0,248
Дрлаче	947	369	434	144	39,0	45,8	15,2	0,390
Леовић	444	205	202	37	46,2	45,5	8,3	0,180
Лоњин	300	115	142	43	38,4	47,3	14,3	0,374
Љубовија	1609	602	916	91	37,4	56,9	5,7	0,151
Оровичка Пл.	428	185	194	49	43,2	45,3	11,4	0,265
Постење	700	279	335	86	39,8	47,9	12,3	0,308
Рујевац	895	399	414	82	44,6	46,2	9,2	0,206
Савковић	565	238	264	63	42,1	46,7	11,2	0,265
Сарићи	347	157	146	44	45,2	42,1	12,7	0,280
Селенац	812	362	374	76	44,6	46,0	9,4	0,210
Скрајник	224	105	97	22	46,9	43,3	9,8	0,210
Соколац	211	104	82	25	49,3	38,9	11,8	0,240
Торник	399	183	168	48	45,9	42,1	12,0	0,262
Узовница	1045	421	486	138	40,3	46,5	13,2	0,328
Цапарић	1089	521	483	85	47,8	44,4	7,8	0,163
Црнча	1703	798	754	151	46,8	44,3	8,9	0,189
Читлук	665	284	316	65	42,7	47,5	9,8	0,229
Општина Љубовија	21554	9190	10020	2344	42,6	46,5	10,9	0,255

Године 1961. највећи проценат становништва до 19 година имао је Скрајник (51,2%), затим долази група насеља са нешто више младог живља, у односу на општински просек, коју чине Леовић, Рујевац, Селенац, Торник и Читлук. Смањен проценат имали су Дрлаче и Постење, док се изразито смањење може утврдити за Трешњицу (39,5%) и Љубовију (40,5%). Промене у појединим насељима, у оквиру континента

до 19 година, имају различит интензитет и значај. Највећи пораст процентуалног учешћа младог становништва, у периоду између два пописа (1961-1971. године), забележен је у Соколцу (2,8%)⁰, а нешто мањи у Цапарићу, Црнци и Сарићима. Најизразитије смањење било је у Лоњину (6,8%)⁰ и Читлуку (6,3%)⁰, док је нешто мање у Узовници и Горњој Оровици. Као резултат наведених промена јавља се 1971. године измена процентуалног учешћа становништва до 19 година у укупној популацији по појединим насељима Азбуковице. Највећи проценат младих је у Соколцу (49,3%)⁰ и Цапарићу (47,8%)⁰, док је нешто нижи у Леовићу, Скрајнику, Торнику, Црнци, као и Сарићима. Најмање становника ове категорије било је 1971. године у Трешњици (35,5%)⁰, затим Лоњину, Дрлачама, Љубовији и Постењу.

Највећи проценат становништва у радном контингенту од 20 до 59 година 1961. године је у Љубовији (53,1%)⁰, а најмањи у Читлуку (42,8%)⁰ затим Скрајнику, Селенцу и Рујевцу. У периоду од 1961. до 1971. године највећи пораст ове категорије становништва забележен је у Читлуку (4,7%)⁰ и Љубовији (3,8%)⁰, а нешто мањи у Селенцу, Горњем Кошљу и Рујевцу. Изразит пад учешћа радног контингента у укупној популацији јавља се у Сарићима (6,5%)⁰ и Соколцу (6,0%)⁰, док је овај процес нешто мање изражен у Цапарићу и Доњој Буковици. Резултат промена у датом периоду је измењено учешће становника од 20 до 59 година у укупном становништву по насељима 1971. године. Највеће је било у Љубовији (56,9%)⁰, а нешто изнад групе насеља са просечним учешћем издвајају се Горња Оровица и Врхпоље. Најмање учешће радног контингента је у Соколцу (38,9%)⁰, а нешто је испод просека у Сарићима и Торнику.

Високим учешћем старог становништва, са 60 и више година, 1961. године истиче се Горња Трешњица (11,4%)⁰. Најмање живља ове категорије било је исте године, у Леовићу (4,7%)⁰, а нешто је ниже него у просечној групи забележено у Цапарићу и Скрајнику. У периоду од 1961. до 1971. године једино је у Љубовији смањено учешће старог становништва и то за 0,7%)⁰, а за сва друга насеља је карактеристично повећање које је најизразитије у Дрлачама (7,0%)⁰, Сараћима, Лоњину, Доњој Буковици и Торнику. Дате промене условиле су да 1971. године највеће учешће старих буде у Горњој Трешњици (16,8%)⁰, а нешто изнад просечне групе у Дрлачама и Лоњину. Најмање становника са 60 и више година забележено је у Љубовији (5,7%)⁰, док је у Цапарићу и Леовићу нешто веће али још увек испод просечне групе.

Посматрањем коефицијената старења за 1961. годину долази се до следећих закључака: највиши коефицијент имала је Горња Трешњица (0,288), а најмањи Леовић (0,097) док су Скрајник и Цапарић били испод групе просечних насеља. Најизразитији пораст односа становника преко шездесет година према ономе до двадесет забележен је код Дрлача, Лоњина и Трешњице, а значајан је и код Доње Буковице, Сарића, Торника и Узовнице. Подмлађивање становништва је једино у Љубовији, Рујевац, Селенац, Цапарић и Црнча су у посматраном периоду, од 1961. до 1971. године, имали знатно нижи раст од онога који је забележен у општини. Године 1971., као резултат датих кретања, нај-

виши коефицијент има Горња Трешњица (0,474) и нешто испод максимума Дрлаче и Лоњин. Најнижи показатељ забележен је у Љубовији (0,151) и незнатно виши у Цапарићу (0,163).

Промене у старосној структури становништва по насељима Азбуковице издиференцирале су пет основних типова и пет прелазних облика. Њихово категорисање извршиће се на основу груписања у троугаоном координатном систему, подељеном на проценат становништва: до 19 година, од 20 до 59 година и 60 и више година. Наведени метод омогућава да се, уз посматрање распореда у географском простору, изведу закључци потребни за утврђивање географског распореда типова старосних структура у насељима Азбуковице.

Први основни тип чине насеља која се концентришу око просечних вредности за све три категорије, изведених за целу општину, а чине га: Грачаница, Читлук, Горња Љубовића, Доња Оровица, Оровичка Планина, Савковић и Горње Кошље (види ск. 1, сигнатуре 2, 5, 6, 10, 15, 18, 27).

Други основни тип представља Љубовија (види ск. 1, сигнатура 14) са изразито увећаним учешћем радног контингента у укупној популацији.

Трећи основни тип чини група насеља код које је смањено учешће радног контингента, а представљају га: Грчић, Сарићи, Торник, као и Соколац (види ск. 1, сигнатуре 7, 19, 22, 23).

Четврти основни тип насеља код којих је увећано учешће контингента младих и њему припадају: Црнча, Цапарић и Леовић (види ск. 1, сигнатуре 12, 25, 26).

Пети основни тип карактерише смањено учешће младог становништва, до 19 година, и њему припадају: Горња Трешњица, Дрлаче, Лоњин и Узовница (види ск. 1, сигнатуре 4, 11, 13, 24).

Први прелазни тип чине насеља. Селенац и Рујевац (види ск. 1, сигнатуре 17, 20) која се налазе на прелазу група насеља са увећаним учешћем младих и оних око општинског просека.

Други прелазни тип заступају Врхпоље и Горња Оровица (види ск. 1, сигнатуре 1, 3) у којем се јавља повећање радног контингента — од 20 до 59 година — али су близу групи просечних насеља.

Трећем прелазном типу припада Постоње (види ск. 1, сигнатура 16) и оно је између насеља са повећаним учешћем старог и насеља са повећаним учешћем средњег контингента становништва.

Четврти прелазни тип се карактерише смањењем учешћа становника радног контингента, али и контингента младих и чине га Горња Буковица и Доња Љубовића (види ск. 1, сигнатуре 8, 9).

Петом прелазном типу припада Скрајник (види ск. 1, сигнатуру 21) у којем је увећано учешће младих, али смањено учешће радног контингента у укупном становништву.

Анализом процеса трансформације учешћа појединих категорија у укупној популацији од 1961. до 1971. године долази се до следеће класификације:

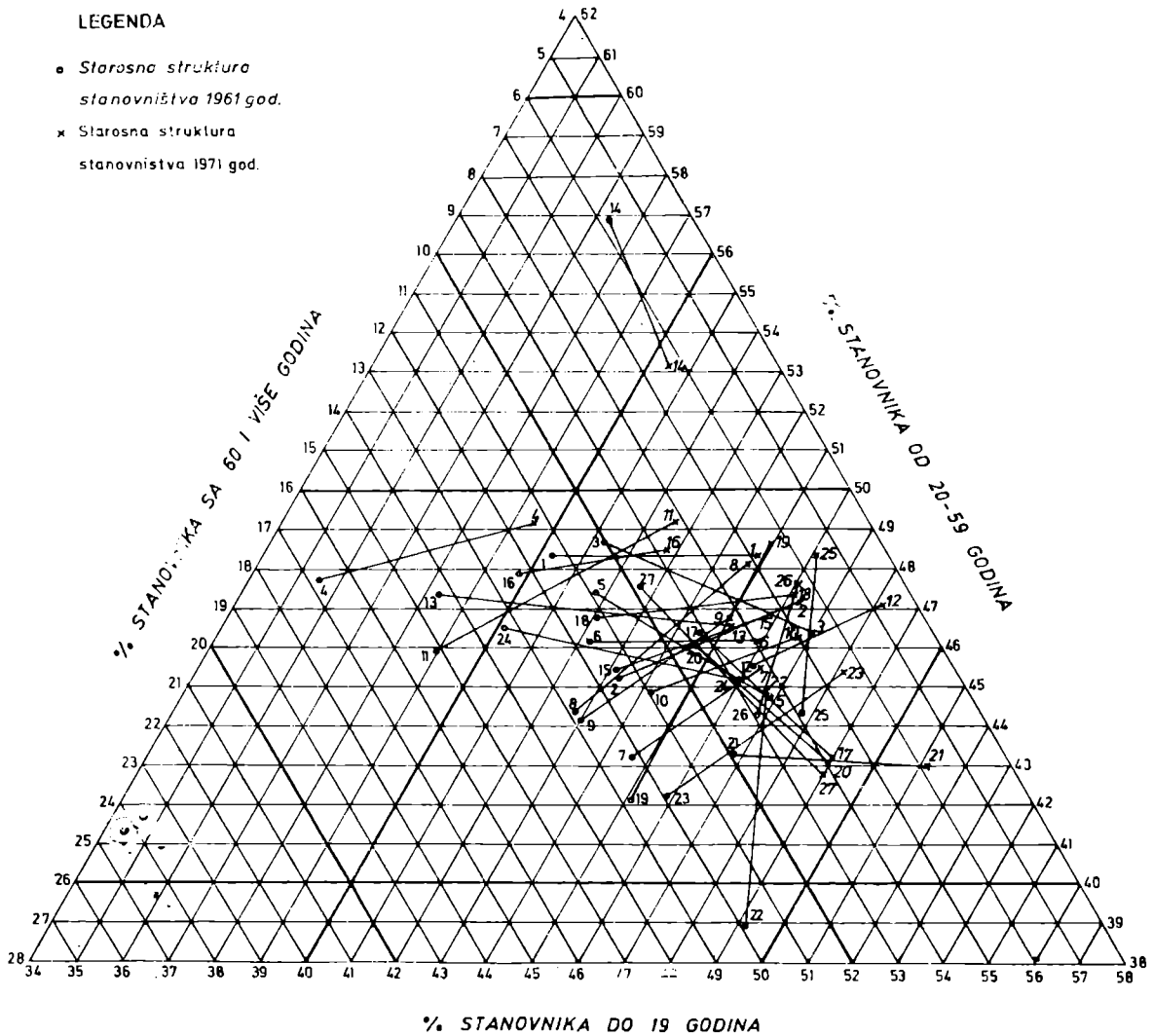
I Насеља у којима је изразит процес увећања учешћа радног контингента и њима припада Љубовија.

II Насеља у којима се јавља пораст учешћа старог и радног контингента становништва и којима припадају: Горње Кошље, Горња Оровица, Рујевац, Селенац и Читлук.

III Насеља у којима процес повећања старог иде на рачун смањња учешћа младог становништва, где спадају: Врхпоље, Грачаница, Лоњин, Постење, Савковић, Скрајник и Узовница.

LEGENDA

- o Starosna struktura stanovništva 1961 god.
- x Starosna struktura stanovništva 1971 god.

Скица 1. Троугаоно-координатни дијаграм старосних структура у насељима Азбуковице 1961. и 1971. године

- 1) Врхпоље, 2) Г. Љубовића, 3) Г. Оровица, 4) Г. Трешњица, 5) Г. Кошље, 6) Грачаница, 7) Грчић, 8) Д. Буковица, 9) Д. Љубовића, 10) Д. Оровица, 11) Дрлаче, 12) Лсовић, 13) Лоњин, 14) Љубовија, 15) Оровичка Пл., 16) Постење, 17) Рујевац, 18) Савковић, 19) Сарићи, 20) Селенац, 21) Скрајник, 22) Соколац, 23) Торник, 24) Узовница, 25) Цапарић, 26) Црнча, 27) Читлук.

IV Насеља у којима је изразит процес старења становништва, као у: Горњој Трешњици, Горњој Љубовићи, Доњој Буковици, Доњој Љубовићи, Доњој Оровици, Грчићу, Дрлачама, Леовићу, Оровичкој Планини и Торнику.

V Насеља у којима је изразит процес смањсња радног континента становништва: Сарифима, Соколцу, Цапарифу и Црнци.

Обједињавањем процеса трансформације (1961-1971.), као тенденције развоја и стања на терену, по утврђеним основним и прелазним типовима, као и анализом њихове просторне дистрибуције може да се изврши груписање насеља према врстама старосне структуре становништва које живи у њима. Велики број специфичних просторних целина, који се јавља на територији Азбуковице, указује на хетерогеност типова и снажне процесе трансформације становништва у овом делу наше земље, узроковане како скономскогеографским променама, тако и физичкогеографским карактеристикама овог простора.

Прву просторну целину чини Црнча која се налази на крајњем северозападу Азбуковице. Њу карактерише релативно млађе становништво, у односу на друга насеља и изражен процес смањења радног континента. Наведене карактеристике су последица снажне емиграције из радно способне групе, изазване социоекономским факторима, нарочито изражене у брдско-планинском делу атара (4) и релативно високе стопе природног прираштаја (види карту 1).

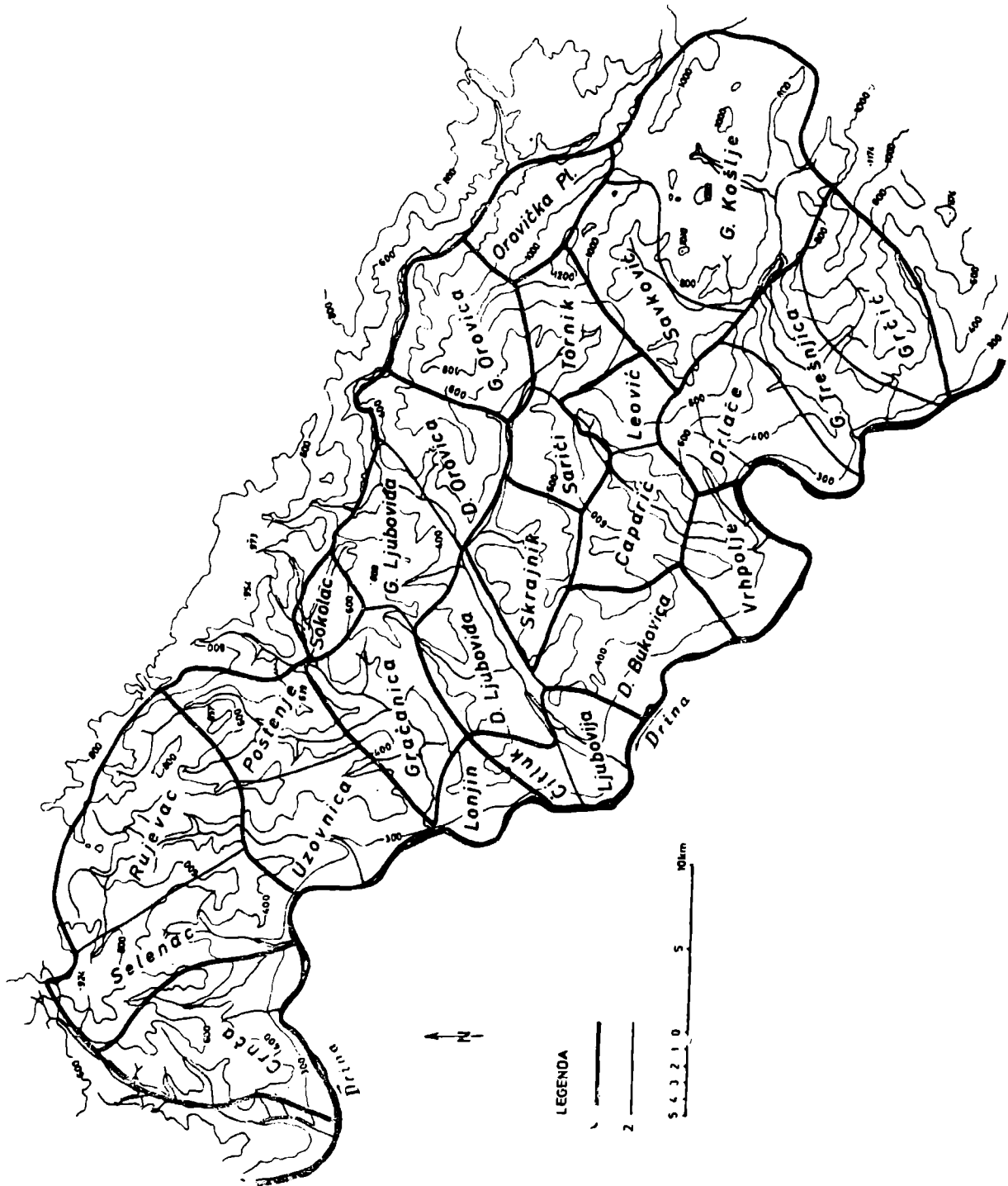
Другу просторну јединицу чине Селенац и Рујевац, насеља чији највећи део припада планинском рељефу јужног дела Јагодње. Њих карактерише процес повећања становништва у групама од 20 до 59 година и 60 и више година, као и незнатно млађа популација, у односу на друга насеља 1971. године. Утврђено стање настало је као одраз релативно малих промена, без обзира на исељавање, у процесима развоја становништва, тако да се ова насеља развијају према законитостима које су у Азбуковици важиле за већину насеља до шездесетих година (види карту 1) (4).

Трећу целину чине Постоње, Узовница и Лоњин за које је карактеристично повећано учешће старијег становништва и процес повећања учешћа старог на рачун смањења учешћа млађег становништва у укупној популацији (види карту 1). Ову групу насеља одликује низак природни прираштај и пресељавање из виших предела у долину реке Дрине (4), што је и узрок напред наведених промена.

Четврту просторну јединицу чини Соколац који се истиче изузетно ниским учешћем радног континента и великим уделом младог становништва у 1971. години, као и интензивним процесом опадања учешћа у групи од 20 до 59 година. Дате промене и садашње стање старосне структуре су настали као резултат исељавања становника, нарочито из радног континента, и релативно високе стопе природног прираштаја у овом изразито планинском насељу (4).

Петој целини припадају Грачаница, Горња Љубовића и Доња Оровица за које је карактеристично да су по склопу најприближније општинском просеку старосне структуре уз изразит процес старења становништва.

Карта 1. Просторне целине типова старосне структуре становништва у Лјубовици:
 1) Границе просторних целина, 2) Границе насеља.

Ова насеља у брдско-планинском делу општине услед исељавања и пада природног прираштаја припадају групи која доживљава сагласну трансформацију са бројним селима у планинском подручју наше земље (4) (види карту 1).

Шестој просторној целини, коју чине Доња Љубовића и Доња Буковица, специфично је старење становништва, као процес, и смањено учешће радног континента уз пораст старог становништва. Ова насеља мењају своју старосну структуру и свеукупни садржај географске средине под снажним утицајем градског центра, у непосредној близини, и прави одраз ових тврдњи је у смиграцији и промени виталних карактеристика њихове популације (4).

Седмој целини припадају градско насеље Љубовија и његов непосредни сусед насеље Читлук. У њима је изражен процес пораста радног континента и док је у првом он довео до повећаног учешћа становника од 20 до 59 година, у другом је то мање изражено (види карту 1). Имиграција и пораст становништва у овим насељима су резултат атрактивног деловања концентрације секундарних и терцијалних делатности и њиховог функционалног утицаја на шири простор (4).

Осму целину чини Врхпоље, у долини Дрине, које такође представља један од центара атракције становништва услед повољног саобраћајног положаја и квалитетних обрадивих површина (4) (види карту 1). Ово насеље се издваја нешто већим учешћем радног континента и процесом пораста учешћа старог на рачун смањења млађег становништва.

Деветој целини припадају Цапарић и Леовић, у брдско-планинском залеђу Врхпоља, и за њих је карактеристичан повећан проценат младог становништва уз процес старења и смањења радног континента (види карту 1). Висок природни прираштај уз изражено исељавање услед екстензивног привређивања (4) су јасан узрок наведеном процесу и утврђеном стању у овим насељима.

Десета целина у високо планинском делу општине, око Торничке Бобије, састоји се из два насеља: Торника и Сариха. Њу издваја интензиван процес старења и смањења радног континента и појава (1971. године) ниског учешћа становника од 20 до 59 година у укупној популацији (види карту 1). Депопулација изазвана исељавањем и ниским прираштајем, а узрокована тешким условима привређивања има највећег значаја у снажној трансформацији становништва у целини, а тиме и његове старосне структуре (4).

Једанаеста просторна целина је насеље Скрајник које сажима утицаје девете и десете целине уз процес замене младог живља старијим (види карту 1). Овде је, такође, изражен утицај неповољних економскогеографских услова и тиме узрокованих миграционих токова (4).

Дванаеста целина коју чини Горња Оровица има нешто више учешће радног континента. Процеси у њој указују на релативну изолацију овог планинског насеља, тако да су промене сагласне тенденцијама које се у Азбуковици јављају до шездесетих година (4).

Тринаеста просторна јединица је Оровичка Планина, насеље у крикситом планинском крају, и њу издваја изражен процес емиграције

услед неповољних природних услова за развој пољопривреде (4), што резултира интензивним старењем становништва.

Четрнаеста целина коју чине Горње Кушље и Савковић, насеља на високој и саобраћајно изолованој кречњачкој површи, спадају у економскогеографском смислу у најсиромашнија у Азбуковици (4). Њихова изолованост од антропогених утицаја ширег простора довела је до конзервирања процеса развоја становништва, који се услед постепеног смањивања природног прираштаја манифестује старењем популације.

Петнаестој целини припадају Дрлаче, Горња Трешњица и Грчић, које карактерише изразит процес старења уз већ увећано учешће старог становништва (вид карту 1). Наведено стање и процес су последица ниског природног прираштаја и иселјавања репродуктивног дела популације у периоду после другог светског рата (4), нарочито израженим у брдско-планинским деловима ове просторне целине.

Велика уситњеност просторних целина (њих 15) на релативно малој територији Азбуковице указује на интензивне процесе антропогеографских промена под доминантним утицајем социоекономских чинилаца. Низак степен привредног развоја и велика неуједначеност услова за стицање дохотка доводе до миграција које својим утицајем мењају како старосну структуру становништва, тако и географски лик овога предела. Становништво брдско-планинског дела општине пресељава се у градски центар или у ниже крајеве, око реке Дрине. Интензиван процес депопулације изражен је и за Азбуковицу као целину, што говори о ширим емиграционим токовима узрокованим недовољном понудом радних места у секундарним и терцијалним делатностима.

Закључак

Азбуковица се до шездесетих година овога века одликовала порастом становништва, од тада се јавља процес депопулације који је уз снажни социоекономски развој имао пресудан утицај на промене старосне структуре становништва. У поратно време отпочиње процес старења становништва, а изразиту динамику добија у новије време. Дати процес није једнозначно и равномерно текао на целокупној територији, већ је под утицајем локалних антропо и физичкогеографских фактора добијао различит правац и интензитет. Последица оваквих кретања је изразита разноликост типова старосних структура по појединим насељима што се одражава у великом броју међусобно различитих просторних целина и специфичним захтевима за демографску регенерацију сваке од њих.

Анализом тенденција развоја старосне структуре становништва уочава се изражен процес старења становништва. Интерполацијом линеарног и параболног тренда измена старосне структуре у посматраним категоријама долази се до закључка да би 1990. године, под условом да се утицаји на развој неће битно мењати, учешће становника до 19 година било око 27%, становника од 20 до 59 година око 49% и становника са 60 и више година око 24% у укупном становништву, што би Азбуковицу сврстало у ред изразито старих популација.

Процес старења становништва се одражава на целокупан антропогеографски комплекс. Од највећег значаја су смањење фертилитета, а тиме и репродуктивне моћи популације, затим настајање старачких домаћинстава са низом социјалних проблема које она доносе и смањење континента радно способног становништва са успоравањем социоекономског развоја у целини. Отуда су нужне економске интервенције којима би се успорио процес старења, а оне се пре свега односе на развој привредних потенцијала и побољшање комуникација. Извесни напори се већ чине у том правцу, али се у пракси показују као недовољни тако да би требало повећати помоћ шире друштвене заједнице за развој овог потенцијалним природним ресурсима богатог дела наше републике.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- 1) **Републички завод за статистику СР Србије:** Општине у СР Србији 1979, статистички подаци, Београд, 1980. године.
- 2) **Савезни завод за статистику:** Попис становништва 1961, књига XI, пол и старост, резултати за насеља, Београд, 1965. године.
- 3) **Савезни завод за статистику:** Попис становништва и станова 1971, књига VIII, становништво, пол и старост, II део, резултати по насељима и општинама, Београд, 1973. године.
4. Теренска истраживања у Азбуковици у оквиру пројекта „Насеља и покрело становништва“ 1979. и 1980. године.

Résumé

RADMILO B. JOVANOVIĆ

STRUCTURE PAR ÂGE DE LA POPULATION D'AZBUKOVICA

L'accroissement naturel de la population d'Azbukovica (environ 14‰) est relativement haut par rapport à celui dans la RS de Serbie sans provinces autonomes, mais l'émigration intensive, particulièrement évidente à partir des années soixante de ce siècle, avec les transformations socio-économiques du territoire plus vaste, mène au dépeuplement. La structure par âge de la population change son aspect sous l'influence des facteurs susmentionnés. En 1971, Azbukovica possédait une structure plus jeune de la population par rapport à la Serbie sans provinces, mais la tendance du vieillissement de la population y est considérablement plus marquée, de sorte qu'en 1990 elle atteindra la phase critique avec 27% des habitants jusqu'à l'âge de 19 ans et 24% des habitants âgés de 60 ans et plus.

Le processus du vieillissement de la population ne se déroule pas univoquement et uniformément sur tout le territoire, mais, sous

l'influence des facteurs de géographie humaine et de géographie physique, il assume la direction et l'intensité différentes. Une conséquence des mouvements de ce genre est la diversité prononcée des types de structures par âge dans les agglomérations particulières et un grand nombre (15) d'ensembles spatiaux spécifiques sur une étendue relativement petite.

Le dépeuplement et le vieillissement de la population sont plus marqués dans la partie montagneuse et de collines d'Azbukovica, où les conditions pour l'activité économique sont plus difficiles. L'offre insuffisante de l'embauche dans les activités secondaires et tertiaires donne lieu à la formation des courants d'émigration plus larges, de sorte que la population ne s'arrête pas à Ljubovija, unique centre urbain de la commune, mais émigre plutôt aussi dans les autres régions. Le processus susmentionné exerçant une série d'influences négatives, depuis la diminution de la fertilité par la formation des ménages de vieillards jusqu'au décroissement du pouvoir reproductif de l'économie, il est nécessaire de ralentir le dépeuplement et le vieillissement par les influences sociales, en premier lieu par le développement des potentiels économiques et assurer par là le développement démographique plus égalisé pour toutes les parties de la RS de Serbie.